

**Кенесов Есим Кабденовичтің
«8D02304 - Филология» мамандығы бойынша философия докторы (PhD)
дәрежесін алу үшін дайындалған «Фольклорлық дискурстағы
фитонимдердің лингвомәдени өлшемдері (қазақ және орыс ән мәтіндері
бойынша)» диссертациясына**

ПІКІР

Тіл білімінде маңыздылығы артып, өзекті мәселеге айналып отырған дискурс мәселесі, белгілі бір халыққа тән мәдени құндылықтарды тіл арқылы танытуға негіз болатын басты фактор болып табылады. Фольклорлық дискурс санамызда сақталған мәдени құндылықтарды бейнелейді. Лингвистика ғылымында қарым-қатынас үстіндегі тілді зерттеуге ерекше басымдық беріліп, дискурс теориясы, лингвоконцептология, лингвомәдениеттану, когнитивті лингвистика қалыптасты. Қазіргі кезде аталған теориялық ілімдер бір-бірімен тығыз байланысты ғылым салалары екені анықталып, жаңа бағыттағы зерттеулердің қалыптасуына арқау болып отыр.

Дискурста акпаратты ұсынудың түрлі стратегиялары ғана емес, шындықты когнитивті тұрғыдан бейнелеудің ұлттық ерекшелігі де көрініс табады. Соған сай құрылысы әртүрлі тілдерді салыстырмалы-салғастырмалы зерттеулерге ерекше назар аударылып, дүниенің тілдік бейнесіндегі ортақ және ұлттық-мәдени ерекшеліктерді, этностың дүниетанымын бейнелейтін мәдени кодтарды талдау және түсіндіруге арналған зерттеулер көбейді. Қорғауға ұсынылып отырған ғылыми зерттеудің мақсаты – қазақ және орыс ән дискурсындағы фитоним-концептілерге тән әмбебап сипат пен ұлттық-мәдени ерекшеліктерді салғастыра талдау. Докторант қойылған мақсатқа қол жеткізу барысында ұсынылған мәселеге қатысты еңбектерге ғылыми-теориялық шолу жасаған, зерттеу материалдарына концептуалды және дискурстық талдау жұмыстары жүргізілген. Диссертациялық жұмыста қазақ және орыс халық ән мәтіндерінде көрінетін фитоним-концептілердің вербалдануын анықтауға, салыстыра-салғастыра талдауға, ұғымдық, бейнелік, құндылық компоненттерін анықтауға, екі лингвомәдениетке тән ортақ және айырым белгілерін ажыратып, олардың себептерін лингвоконцептологиялық және салғастырмалы талдау арқылы түсіндірген.

Ән дискурсын фольклордағы жұмбақ, ертегі жанрымен салыстыра отырып, ұқсастықтары мен ерекшеліктері анықталған. Ән дискурсының базалық ұғымдары мен дискурскұраушы белгілері анықталған.

Зерттеуде дискурс, ән дискурсы, концепт, мәдени концепт мәселелеріне арналған теориялық-әдіснамалық еңбектерге талдау жасалып, негізгі ғылыми тұжырымдар басшылыққа алынып, диссертацияға қатысты сұрақтар мен зерттеу бағыттары айқындалған. Ізденуші тақырып бойынша теориялық әдебиеттерді зерделей отырып, өзіндік сыни көзқарастарын анық білдірген. Қазақ тілінің терминдік жүйесін толықтырып, біріздендіруге де өз үлесін

косқан деп айтуға болады. Докторант бірқатар терминдердің қазақ тілінде алғашқы қолданыстарына талдау жасай отырып, оларды өз жұмысында жүйелі қолдануға, оның ғылым тілінде қолданысын бекітуге ұмтылған.

Жұмыста дискурста концептіні зерттеудің орны анықталып, әдіснамасына талдау жасалған. Концептіні зерттеу әдістері жеке-жеке талданып, зерттеудің мақсат-міндеттеріне сай талдау әдістері зерделенген. Нәтижесінде концептіні зерттеудегі лингвокогнитивтік және лингвомәдени бағыттарды негізге ала отырып, құрылыс әртүрлі ән дискурсындағы фитоним-концептілерді зерттеу әдістемесі және оның бірізді талдау қадамдарын ұсынған.

Диссертациялық жұмыста алғаш рет қазақ және орыс ән мәтіндерін салғастыра талдап, фитоним концепт өрісін құрайтын барлық концептілер анықталып, олардың өзегі, орталығы, шеткері аймағы сызба түрінде көрсетілген. Докторант ән дискурсындағы фитоним-концептілердің қазақ және ағылшын лингвомәдениетіне тән ортақ белгілерін және ерекшеліктерін нақты тілдік материалдар арқылы дәлелдеген. Ізденушінің тілдік материалдарды дискурстық және концептуалдық талдаулары сәтті шыққан. Зерттеу нысанына алынып отырған екі тілден 1053 (65,8 баспа табак) ән мәтіні талданған. Бұл жұмыстың практикалық құндылығын анықтайды. Ізденуші қазақ және орыс халық ән дискурсындағы фитоним-концептілердің қабылдануы мен қайта түзілуін анықтау мақсатында ассоциативті эксперимент жүргізген, оның нәтижелерін талдап, соған сәйкес тұжырымдар ұсынған.

Ізденуші докторантурада оқу барысында және диссертациялық жұмысты дайындау кезінде шетелдік тағлымдамадан өтіп, ғылыми-зерттеу жұмысын жазудың теориясы мен тәжірибесін жеткілікті түрде игергенін көрсетті. Жұмыстың нәтижелері 14 ғылыми мақалада жарияланған. Оның екеуі Scopus мәліметтер қорына кіретін журналда, 2 мақала Комитет ұсынған ғылыми басылымдарда және 4 мақала отандық және шетелдік ғылыми журналдарда, 6 мақала халықаралық ғылыми конференция жинақтарында жарияланған.

Ғылыми жұмысты жазу барысында Кенесов Есим Кабденович өзінің ғылымға адалдығын, бейімділігін, табандылығын, ізденімпаздығын көрсете білді. Тіл білімі саласы бойынша теориялық білімі қалыптасқан, тіл білімінің зерттеу әдістерін меңгерген, өзіндік ой-тұжырымы бар, қазақ, ағылшын, орыс тілдерін білетін білікті маман ретінде көзге түсті. Жұмыстың нәтижелерін суреттер мен кестелер түрінде ұсынуы, ассоциативті экспериментті ұйымдастыру, оның нәтижелерін өңдеу кезінде ізденушінің ақпараттық технологияны, компьютерлік бағдарламаларды тиімді пайдаланғанын атап өту керек.

Қорыта айтқанда, Кенесов Есим Кабденовичке «8D02304 - Филология» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алуға ұсынған диссертациясы ғылыми жұмысқа қойылған барлық талаптарға жауап береді. Ғылыми жұмыстың жазылу деңгейі мен теориялық және практикалық

құндылығын ескере отырып, аяқталған ғылыми жұмыс ретінде қорғауға ұсынамыз.

Отандық ғылыми кеңесші –
филология ғылымдарының докторы,
теориялық және қолданбалы тіл білімі
кафедрасының профессоры,
Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті
Ақтөбе қ., Қазақстан

С.С. Исакова

25.05.2026

